

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy Davida Uhlíře, soudce Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele **T. J.**, zastoupeného JUDr. Vladimírem Kubíkem, advokátem se sídlem Tovačovského 318/18, Kroměříž, proti postupu Nejvyššího soudu spočívajícímu ve sdělení ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 4 Tdo 581/2021, že Nejvyšší soud podání stěžovatele nepovažuje za dovolání, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2021, č. j. 11 Tul 2/2021-17, za účasti **Nejvyššího soudu** jako účastníka řízení a **Nejvyššího státního zastupitelství** jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Sdělením Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 4 Tdo 581/2021, jímž Nejvyšší soud dle § 265d odst. 2 věta třetí zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, vrátil stěžovateli podání ze dne 12. 2. 2021 označené jako dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně ze dne 18. 11. 2020, č. j. 6 To 209/2020-418, které dle § 265d odst. 2 věta druhá trestního řádu Nejvyšší soud nepovažoval za dovolání, byla porušena stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, na právní pomoc v řízení dle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Nejvyššímu soudu se zakazuje, aby pokračoval v tomto jiném zásahu, a příkazuje se mu, aby podání stěžovatele ze dne 12. 2. 2021 považoval za dovolání podané prostřednictvím obhájce.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění:

I.

Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 31. 1. 2022 se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud rozhodl, že Nejvyšší soud svým sdělením ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 4 Tdo 581/2021, v němž vyslovil, že stěžovatelovo podání ze dne 12. 2. 2021 nelze považovat za dovolání a věc vrátil bez věcného vyřízení (dále jen „napadené sdělení“), a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2021, č. j. 11 Tul 2/2021-17, jímž zamítl stěžovatelův návrh na určení lhůty Nejvyššímu soudu k provedení procesního úkonu ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tdo 581/2021 (dále jen „napadené usnesení“), porušil stěžovatelova základní práva garantovaná čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní stížnost podle svého obsahu ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), tedy brojí proti napadenému sdělení coby opatření, resp. jinému zásahu orgánu veřejné moci a proti napadenému usnesení coby proti rozhodnutí orgánu veřejné moci. Stěžovatel se tedy domáhá zákazu pokračování v tomto porušení napadeným sdělením a zrušení napadeného usnesení.

II.

Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu v Kroměříži ze dne 21. 5. 2020, č. j. 9 T 189/2017-393, uznán vinným ze spáchání zločinu těžkého ublížení na zdraví dle § 145 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce tří let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce tří let a současně mu byla uložena dle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, povinnost nahradit poškozené nemajetkovou újmu a škodu. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Brně - pobočka ve Zlíně rozsudkem ze dne 18. 11. 2020, č. j. 6 To 209/2020-418, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a po změně skutkových zjištění stěžovatele uznal vinným ze spáchání stejného zločinu, za nějž jej odsoudil k trestu odnětí svobody v délce tří let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v délce dvou let. Současně stěžovateli uložil povinnost nahradit poškozené škodu a nemajetkovou újmu (dále jen „rozsudek odvolacího soudu“).

4. V tomto trestním řízení byl po zahájení trestního stíhání stěžovateli dne 7. 7. 2017 ustanoven obhájce Mgr. Vladimír Kubík z advokátní kanceláře Mgr. Vladimír Kubík, advokátní kancelář (dále jen „ustanovený obhájce“), z důvodu nutné obhajoby dle § 36 odst. 3 trestního řádu. Ustanovený obhájce udělil dne 25. 1. 2018 substituční plnou moc dle § 26 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii (dále jen „zákon o advokacii“), JUDr. Vladimíru Kubíkovi, zaměstnanému advokátu téže advokátní kanceláře (dále jen „substitut“), který od té doby zastupoval ustanoveného obhájce při všech úkonech předmětného trestního řízení.

5. Dne 12. 2. 2021 stěžovatel podal prostřednictvím substituta proti rozsudku odvolacího soudu dovolání. Napadeným sdělením však Nejvyšší soud vrátil toto podání stěžovateli zpět za současného zaslání substitutovi, Okresnímu soudu v Kroměříži a Nejvyššímu státnímu zastupitelství s tím, že je nepovažuje za podané obhájcem stěžovatele jakožto obviněného dle § 265d odst. 2 věta první trestního řádu, neboť obhájcem stěžovatele je toliko ustanovený obhájce, nikoliv i substitut. Dle názoru Nejvyššího soudu tak dovolání mohl stěžovatel podat toliko prostřednictvím ustanoveného obhájce, a nikoho jiného. Jelikož v mezidobí uplynula stěžovateli lhůta k podání dovolání dle § 265e odst. 1 trestního řádu, neměl již možnost tuto vadu zhojit. Nejvyšší soud tak stěžovateli sdělil, že o jeho podání nemůže rozhodnout, a to ani odmítnout je z formálních důvodů dle § 265i odst. 1 trestního řádu. Současně jej poučil o možnosti podat návrh na povolení obnovy řízení či podat ministryni spravedlnosti podnět ke stížnosti pro porušení zákona.

6. Stěžovatel podal proti napadenému sdělení ústavní stížnost. Tu odmítl Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 2107/21 ze dne 31. 8. 2021 jako nepřipustnou dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť dle názoru soudce zpravodaje tehdejší ústavní stížnost mířila proti nečinnosti, tj. průtahům Nejvyššího soudu, a tedy v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu je přípustnost ústavní stížnosti podmíněna předchozím uplatněním návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

7. Stěžovatel proto v intencích usnesení sp. zn. IV. ÚS 2107/21 podal Nejvyššímu soudu návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích, jímž se domáhal, aby Nejvyšší soud určil ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tdo 581/2021 lhůtu k rozhodnutí o jeho dovolání. Nejvyšší soud napadeným usnesením dle § 174a odst. 7 zákona o soudech a soudcích stěžovatelův návrh zamítl a rozhodl, že stěžovatel nemá právo na náhradu nákladů řízení.

8. V napadeném usnesení Nejvyšší soud připomněl, že institut návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích představuje promítnutí zásad spravedlivého procesu z hlediska naplnění práva účastníka či jiné strany řízení na projednání jeho věci bez zbytečných průtahů, přičemž jde o řízení *sui generis*. Současně však upozornil, že tímto institutem nesmí být zasahováno do nezávislosti soudnictví, která je garantována na ústavní i zákonné úrovni. Institut návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu tak nesmí sloužit k ovlivnění postupu soudu, vůči němuž návrh směřuje, jinak, než že je mu nařízeno provedení úkonů, o kterých již rozhodl, ale dosud je neprovedl, nebo které musí být ze zákona provedeny, i když o nich soud dosud nerozhodl. Ve věci návrhu stěžovatele však Nejvyšší soud v napadeném usnesení konstatoval, že zde vůbec není vedeno řízení, v němž by mohly vznikat průtahy. Vrácení podání dle § 265d odst. 2 trestního řízení sice není rozhodnutím, avšak jde o způsob vyřízení věci. K věcnému přezkumu postupu Nejvyššího soudu ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tdo 581/2021 pak Nejvyšší soud s ohledem na účel řízení o určení návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích nebyl dle svého názoru oprávněn.

III.

Posouzení procesních předpokladů ústavní stížnosti

9. Stěžovatelova ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti dle zákona o Ústavním soudu, tato směřuje v souladu s § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu proti rozhodnutí a proti opatření (jinému zásahu) orgánu veřejné moci a stěžovatel je v řízení o ní řádně zastoupen advokátem na základě speciální plné moci.

10. Problematickou se však jeví otázka přípustnosti ústavní stížnosti proti postupu dle § 265e odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu, respektive nutnosti brojit proti němu návrhem na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích, neboť kdyby tento návrh nebyl procesním prostředkem k ochraně práv stěžovatele dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, počátek lhůty k podání ústavní stížnosti dle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu by se při neexistenci jiného účinného procesního prostředku k ochraně práv vázal k doručení sdělení dle § 265e odst. 2 věty

druhé a třetí trestního řádu. Pokud návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích za takový procesní prostředek považovat lze, pak by naopak ústavní stížnost přímo proti sdělení dle § 265d odst. 2 trestního řádu nebyla přípustná dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Judikatura Ústavního soudu v této otázce přitom není jednotná.

11. Ústavní soud v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2107/21 návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích za účinný prostředek k ochraně práv stěžovatele dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu považoval, přičemž odkázal na nálezy ze dne 7. 8. 2007, sp. zn. IV. ÚS 391/07 (N 122/46 SbNU 151), bod 11.; ze dne 23. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 1549/11 (N 83/77 SbNU 197), body 55. a 61.; a ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17 (N 238/87 SbNU 853), bod 20. Dlužno však podotknout, že žádné z těchto rozhodnutí se věcně netýkalo postupu dle § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu.

12. Většinová judikatura Ústavního soudu přitom považuje za přípustnou ústavní stížnost podanou přímo proti sdělení dle § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu, tedy nevyžaduje předchozí podání návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2527/18 ze dne 18. 12. 2018, body 9. až 13.; usnesení sp. zn. IV. ÚS 1973/17 ze dne 17. 7. 2018, body 33. až 54.; usnesení sp. zn. IV. ÚS 967/17 ze dne 16. 6. 2017.). Ojedinele se však lze setkat i s opačným názorem (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 452/05 ze dne 19. 8. 2005 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 2107/21, podle nichž postup dle § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu není rozhodnutím, a tedy dovolací řízení údajně po něm stále běží, tedy je možno proti průtahům v něm brojit právě návrhem na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích. Tento názor zastával Ústavní soud explicitně i v rozhodnutí o stěžovatelově ústavní stížnosti podané původně toliko proti napadenému sdělení.

13. Ústavní soud však konstatuje, že shora představený judikaturní rozpor se týká toliko usnesení, jimiž Ústavní soud odmítá ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost (první přístup) či pro nepřípustnost (druhý přístup). Ústavní soud se v této věci však již závazně vyjádřil v nálezu sp. zn. III. ÚS 2264/13 ze dne 27. 3. 2014 (N 47/72 SbNU 531), jímž na podkladě stížnosti směřující proti sdělení dle § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu konstatoval porušení stěžovatelových ústavně zaručených základních práv a přikázal Nejvyššímu soudu, aby v nich nepokračoval, přičemž ústavní stížnost samozřejmě považoval za přípustnou (srov. bod 6. odkazovaného nálezu). Pokud by druhý senát Ústavního soudu v nynější věci chtěl prosazovat názor vyslovený soudcem zpravodajem v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2107/21, musel by předložit věc k posouzení plénu dle § 23 zákona o Ústavním soudu. K tomu však druhý senát neshledává důvod, neboť většinový právní názor, uplatněný i v nálezu sp. zn. III. ÚS 2264/13, žádnou pochybnost o své správnosti nezbuzuje.

14. Nejvyššímu soudu nelze vytýkat, že v napadeném usnesení konstatoval neexistenci průtahů v řízení pro neexistenci řízení samotného. Ačkoliv trestní řád výslovně v § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu stanoví, že podání obviněného neučiněné prostřednictvím obhájce se nepovažuje za dovolání a že o něm Nejvyšší soud nerozhoduje, Nejvyšší soud jím vyjadřuje jednoznačně svou vůli se dále věci nezabývat,

a to z důvodu nesplnění tohoto procesního požadavku. Materiálně je tak tento postup identický s odmítnutím dovolání bez obsahového přezkumu z důvodu dle § 265i odst. 1 písm. c) trestního řádu (tj. že bylo podáno opožděně, osobou neoprávněnou či osobou, která je znovu podala, ačkoliv je předtím výslovně vzala zpět). Ačkoliv trestní řád v § 265d odst. 2 věta třetí *expresis verbis* stanoví, že o takovém podání Nejvyšší soud nerozhoduje, stále se jedná o konečný způsob vyřízení věci, k němuž Nejvyšší soud přistoupí po přezkoumání procesních náležitostí dovolání. Od rozhodnutí dle § 265i odst. 1 písm. c) trestního řádu se tak liší toliko procesní formou [jíž následně odpovídá i kategorie porušení ústavně zaručeného základního práva či svobody ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], nikoliv však svou podstatou.

15. Nejde tedy o situaci, v níž by řádný průběh řízení dále předpokládal jakékoliv další procesní úkony či kroky ze strany Nejvyššího soudu či jiných subjektů trestního řízení, jejich neučinění by mohlo představovat průtahy ve věci, tedy procesní úkony či kroky, které by měly ze zákona či z procesní nutnosti následovat, a tedy jejichž neučinění by mohlo být považováno za průtahy ve smyslu § 174a zákona o soudech a soudcích. I tento názor se již v rozhodovací praxi Ústavního soudu objevil (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 744/15 ze dne 7. 7. 2015) a plně mu konvenuje odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu.

16. Ústavní soud tedy opakuje, že splnění podmínky přípustnosti ústavní stížnosti dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu směřující proti sdělení Nejvyššího soudu dle § 265d odst. 2 věta třetí trestního řádu nevyžaduje, aby stěžovatel podal návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích. Ústavní stížnost je přípustná přímo proti uvedenému sdělení.

17. Tento právní názor však v nynější věci nemůže jít k tíži stěžovatele, který postupoval původně zcela v jeho intencích, a který se následně řídil právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2107/21. Ústavní soud proto jeho ústavní stížnost nemohl považovat za opožděnou.

IV.

Argumentace stěžovatele a dalších účastníků řízení, obsah spisu

18. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje průběh řízení před obecnými soudy a proti napadenému sdělení a napadenému usnesení namítá, že substitut zastupoval ustanoveného obhájce v celém dalším průběhu trestního řízení od prvního hlavního líčení, tedy nemohla vzniknout žádná pochybnost o tom, že dovolání podané prostřednictvím substituta je řádně podaným dovoláním stěžovatele. Substituce dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii je tradičním advokátním institutem a v zásadě každý advokát je oprávněn ji využít, jestliže si klient nevymíní, že si substituci nepřije. Mimo jiného tento institut umožňuje i zajištění odborné pomoci v případech, kdy je ji jiný advokát schopen s ohledem na svou specializaci poskytnout účinněji. Substitut přitom vykonával obhajobu po celý průběh hlavního líčení i po celý průběh odvolacího řízení, tedy byl nejlépe seznámen se stavem a průběhem řízení, přičemž tak činil se souhlasem stěžovatele. Pokud s tím stěžovatel souhlasil, není úlohou soudu, aby do vztahů mezi stěžovatelem, ustanoveným obhájcem a substitutem zasahoval. Stěžovatel poukazuje rovněž na to, že na rozdíl od § 31 odst. 2 zákona o Ústavním soudu se nevyžaduje k zastupování v řízení

o dovolání dle trestního řádu speciální plná moc a v substituční plné moci vystavené ustanoveným obhájcem substitutovi je obsaženo výslovné zmocnění k zastupování i v řízeních o mimořádných opravných prostředcích. Napadeným sdělením navíc Nejvyšší soud postupoval v rozporu nejméně s právním názorem vyjádřeným v usnesení ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 6 Tdo 346/2019.

19. Ústavní soud si vyžádal potřebný spisový materiál, z něž ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše v části II. tohoto nálezu, a vyzval k vyjádření za Nejvyšší soud jako účastníka řízení jak jeho čtvrtý senát, který učinil napadené sdělení, tak jeho jedenáctý senát, který vydal napadené usnesení, a rovněž Nejvyšší státní zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, neboť i jemu zaslal Nejvyšší soud napadené sdělení, tedy s ním evidentně nakládal jakožto se stranou trestního řízení i při způsobu ukončení řízení dle § 265d odst. 2 věta druhá a třetí trestního řádu.

20. Čtvrtý senát Nejvyššího soudu prostřednictvím svého předsedy JUDr. Františka Hrabce (dále jen „čtvrtý senát“) po zrekapitulování svých procesních úkonů v nynější věci Ústavnímu soudu sdělil, že i nadále zastává názor, že pokud trestní řád svěřuje právo podat dovolání pouze prostřednictvím obhájce, musí se jednat buď o obhájce zastupujícího obviněného v okamžiku ukončení trestního stíhání na základě předchozího ustanovení soudem či zvoleného obviněným či dalšími k tomu oprávněnými osobami, nebo o obhájce zmocněného k podání dovolání v průběhu dvouměsíční lhůty k podání dovolání. Substitut však nespadal ani do jedné z těchto kategorií. Podle čtvrtého senátu je rovněž zřejmé, že substituce obhájce je možná pouze ve výjimečných případech, jako je náhlá hospitalizace nebo jiné nepředvídatelné okolnosti zabraňující obhájci podat v zákonné lhůtě dovolání. Nic takového však v nynější věci nenastalo. Ustanovený obhájce byl poučen již v opatření o svém ustanovení, že je povinen sdělit soudu bez prodlení důvody, pro které by nemohl být jako obhájce činný, jakož i že z důležitých důvodů může být obhajoby zproštěn. Ustanovený obhájce obhajobu stěžovatele přijal, avšak v následující době na základě substituční plné moci zmocnil substituta, aniž by však z čehokoliv vyplývalo, že by nebyl schopen sám obhajobu stěžovatele vykonávat. Faktem je, že obhajobu dále vykonával již jen substitut, a to včetně podání k Nejvyššímu soudu, které jeho čtvrtý senát za dovolání neoznačil. Rozsudek odvolacího soudu byl přitom doručen toliko ustanovenému obhájci. Dle čtvrtého senátu by dále k dovolání jakožto mimořádnému opravnému prostředku mělo takto být přistupováno i ze strany advokátské veřejnosti. Mimo jiné i kvůli připomínce advokátů byla do § 39 trestního řádu zavedena povinnost vést abecedně uspořádaný pořadník advokátů k ustanovování obhájců *ex offio*, takže není na druhé straně možno akceptovat, že by si mohl ustanovený obhájce pouze podle svého uvážení bez jakýchkoliv mantinelů rozhodnout, že obviněného nebude vůbec obhajovat a bez jakýchkoliv důvodů přenesl toto právo a zároveň povinnost na jinou osobu. K odkazu na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 346/2019 pak čtvrtý senát uvedl, že se v něm vyskytovaly podstatné skutkové odlišnosti, zejména že v něm došlo k ustanovení obhájkyne soudem pro účely podání dovolání. Čtvrtý senát tak námitky stěžovatele proti napadenému sdělení nepovažuje za opodstatněné.

21. Jedenáctý senát Nejvyššího soudu prostřednictvím svého člena JUDr. Petra Škvaina, Ph.D. (dále jen „jedenáctý senát“), zopakoval svůj právní názor vyjádřený v napadeném usnesení, že institut určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích může být úspěšně uplatněn jen tehdy, vede-li se řízení,

neboť jen v řízení mohou vznikat průtahy. Jelikož v nynější věci bylo řízení napadeným sdělením skončeno, nemohlo v něm ani docházet k průtahům. Po věcné stránce pak nemohl jedenáctý senát napadené sdělení přezkoumávat, neboť k věcnému přezkumu není orgán rozhodující o návrhu na stanovení lhůty k provedení procesního úkonu oprávněn.

22. Nejvyšší státní zástupce JUDr. Igor Stříž se za Nejvyšší státní zastupitelství vyjádřil tak, že ústavní stížnost považuje za důvodnou. Stěžovatelovo podání ze dne 12. 2. 2021 mělo náležitosti dovolání a bylo podáno prostřednictvím obhájce. Dle nejvyššího státního zástupce by nemělo být sporu o posouzení dovolání jako řádného jenom proto, že bylo zpracováno substitutem. Odkázal na úpravu § 26 zákona o advokacii, která v zásadě opravňuje advokáta dát se zastupovat jiným advokátem vždy, když si klient výslovně nevymíní opak. Dle dostupných informací dokonce stěžovatel se substitucí souhlasil a v substituční plné moci bylo výslovně uvedeno, že substitut je oprávněn i podávat mimořádné opravné prostředky. Trestní řád přitom neobsahuje ustanovení vyžadující specifickou plnou moc k zastupování v řízení o dovolání ani omezení substitučního oprávnění v tomto řízení. I účel § 265d odst. 2 trestního řádu, jímž je zajištění vysokého standardu kvality právního zastoupení díky kvalifikované právní pomoci ze strany obhájce, byl naplněn. Nejvyšší státní zástupce proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a přikázal Nejvyššímu soudu, aby dovolání ze dne 12. 2. 2021 řádně projednal.

V. Posouzení Ústavním soudem

23. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svými pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

24. V nynější věci tak však Ústavní soud postupovat nemohl. Po seznámení se s ústavní stížností, jejími přílohami, vyjádřeními dalších účastníků řízení a spisovým materiálem dospěl naopak k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Pro rozhodnutí o ústavní stížnosti je stěžejní otázka, zda výklad a aplikace § 265d odst. 2 trestního řádu tak, jak je provedl čtvrtý senát, tedy že povinnost podat dovolání v trestním řízení prostřednictvím obhájce nemůže splnit advokát, který nebyl

zvolen obhájcem obviněného dle § 37 trestního řádu či který mu nebyl ustanoven dle § 38 až § 40 trestního řádu, ale který byl tím obhájcem k podání dovolání pověřen dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii, jsou ústavně konformní. Stěžovatel za referenční rámec považuje právo na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny, resp. na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy, a právo na veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů a v přítomnosti jednotlivce při zachování možnosti vyjádřit se k provedeným důkazům (dále jen „předmětná otázka“).

26. Ústavní soud setrvale vychází z názoru, že není vázán odůvodněním, ale toliko petitem ústavní stížnosti, a tedy ji může přezkoumat i z jiných hledisek, než která navrhuje stěžovatel [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 290/05 ze dne 23. 2. 2006 (N 44/40 SbNU 363), nález sp. zn. I. ÚS 458/06 ze dne 1. 11. 2006 (N 198/43 SbNU 221) či nález sp. zn. I. ÚS 479/06 ze dne 1. 11. 2006 (N 199/43 SbNU 231)]. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem v tom, že nynější věc je třeba posuzovat prizmatem čl. 36 odst. 1 Listiny, avšak neztotožňuje se s ním v tom, že by se na ni vztahoval i čl. 38 odst. 2 Listiny.

27. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny Ústavní soud vykládá v zásadě jako právo na kontradiktornost řízení či rovnost zbraní, vyžadujících především, aby procesní strany měly možnost seznámit se se všemi důkazy a reagovat na ně [srov. z poslední doby např. nález sp. zn. IV. ÚS 3199/21 ze dne 25. 1. 2022, nález sp. zn. II. ÚS 482/21 ze dne 7. 7. 2021 či nález sp. zn. IV. ÚS 4091/18 ze dne 5. 2. 2019 (N 22/92 SbNU 218)], aby mohly účinně argumentovat ohledně právního posouzení případu i vzájemně na svá vyjádření [srov. z poslední doby např. nález sp. zn. I. ÚS 1964/19 ze dne 1. 6. 2021, nález sp. zn. IV. ÚS 2042/19 ze dne 8. 4. 2021, nález sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. 3. 2021, nález sp. zn. I. ÚS 2595/20 ze dne 8. 12. 2020, nález sp. zn. III. ÚS 2748/18 ze dne 25. 2. 2020 (N 34/98 SbNU 363)], případně aby měl jednotlivec možnost být přítomen v řízení, které zasahuje do jeho práv či svobod daného jednotlivce, avšak tomuto příslušný orgán veřejné moci odpírá adekvátní procesní postavení [srov. z poslední doby např. nález sp. zn. II. ÚS 1238/21 ze dne 24. 11. 2021, nález sp. zn. Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021 (124/2021 Sb.) či nález sp. zn. II. ÚS 725/18 ze dne 8. 10. 2018 (N 165/91 SbNU 61)], uplatnit konkrétní procesní právo, které mu orgán veřejné moci jako jednotlivci neumožnil, ačkoliv tak učinit měl [srov. z poslední doby např. nález sp. zn. II. ÚS 2023/21 ze dne 4. 10. 2021, nález sp. zn. III. ÚS 871/21 ze dne 1. 6. 2021], či aby nedošlo k rozhodnutí věci bez projednání za přítomnosti stran tam, kde to zákon sice obecně umožňuje, ale v dané věci pro to nebyly splněny podmínky [srov. z poslední doby např. nález sp. zn. III. ÚS 3207/20 ze dne 12. 1. 2021, nález sp. zn. III. ÚS 4284/18 ze dne 3. 3. 2020, nález sp. zn. I. ÚS 2451/19 ze dne 26. 11. 2019 (N 198/97 SbNU 124) či nález sp. zn. III. ÚS 3964/17 ze dne 20. 3. 2018 (N 54/88 SbNU 709)].

28. Lze tedy shrnout, že právo garantované čl. 38 odst. 2 Listiny se vztahuje na řízení, které již probíhá, resp. které neproběhlo tak, jak mělo, nikoliv na řízení, které nebylo vůbec vedeno, a právě v tom je spatřována vada neústavnosti. Na posledně uvedené případy dopadá především čl. 36 odst. 1 Listiny, zaručují každému právo na přístup k soudu. Jelikož v nynější věci měl být přístup k soudu stěžovateli odepřen z důvodu provedení procesního úkonu jiným advokátem než jeho ustanoveným obhájcem, je nutno ústavní stížnost posoudit i s ohledem na čl. 37 odst. 2 Listiny a na čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť odpověď na předmětnou otázku tkví rovněž v mezích vztahu

advokát – klient při poskytování právních služeb a legitimacy jejich omezení veřejnou mocí.

VI. Obecná východiska

29. Dle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Dle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Dle čl. 40 odst. 3 věty první Listiny má obviněný právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce.

30. Dle čl. 6 odst. 1 věty první Úmluvy má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Dle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy má každý právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.

31. Dle čl. 47 alinea první Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“) má každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, za podmínek stanovených tímto článkem, právo na účinné prostředky nápravy před soudem. Dle čl. 47 alinea druhá Listiny EU má každý právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem a rovněž mu musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

32. Dle čl. 8 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem, zajistí členské státy, aby podezřelá nebo obviněná osoba měla právo být ve vlastní věci přítomna při řízení před soudem. Dle čl. 8 odst. 6 této směrnice však nejsou tímto článkem dotčena vnitrostátní pravidla, jež stanoví, že řízení nebo některá jeho stadia jsou vedena písemně, za podmínky, že je to v souladu s právem na spravedlivý proces.

33. Dle Zásady I – Všeobecné zásady o svobodě výkonu profese advokáta odst. 7 Doporučení Dop.(2000)21 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ke svobodě výkonu profese advokáta nesmí být advokátům odepřen přístup k soudu, před který jsou oprávněni předstupovat a měli by mít přístup ke všem příslušným spisům, když obhajují práva a zájmy svých klientů v souladu se svými profesními normami.

34. Dle § 265d odst. 2 věty první až třetí trestního řádu může obviněný podat dovolání pouze prostřednictvím obhájce. Podání obviněného, které nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, se nepovažuje za dovolání, byť bylo takto označeno; o tom musí být obviněný poučen. Nejvyšší soud o takovém podání nerozhoduje, ale zašle ho v závislosti na jeho obsahu buď příslušnému soudu jako návrh na povolení obnovy řízení nebo ministru spravedlnosti jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, popřípadě ho

vrátí obviněnému s poučením, že dovolání může podat pouze prostřednictvím obhájce. Dle § 35 odst. 1 věty první trestního řádu může obhájcem být jen advokát.

35. Důvodem podmínky podání dovolání toliko prostřednictvím obhájce je především ochrana práv obviněného vzhledem k formální náročnosti tohoto opravného prostředku, jakož i zajištění jeho dostatečné kvalifikovanosti, a tím i rovnosti obviněných v řízení o něm [srov. např. ŠÁMAL, P.; PŮRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3212; či DRAŠTÍK, A. In: FENYK, J.; DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 265d, body 8. a 9.], přičemž po svém zavedení byla tato podmínka hodnocena ze strany soudů kladně [viz zprávu o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Ts 42/2003 ze dne 29. 9. 2004 (Rt 36/2004)].

36. Dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii se advokát v rámci svého pověření může dát zastoupit jiným advokátem.

37. Přístup k tomuto ustanovení je v odborné literatuře pojímán poněkud rozdílně buď jako právo advokáta, jehož může využít, odpovídá-li tomu rozsah zmocnění, tedy pokud si klient při převzetí právního zastoupení výslovně nevymíní, že jej advokát bude zastupovat toliko osobně [srov. ŽIŽLAVSKÝ, M.; KOVÁŘOVÁ, D. *Zákon o advokacii. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 26], nebo jako neomezené oprávnění advokáta, které je ovšem podmíněno souhlasem klienta (srov. VYCHOPĚŇ, M. In: SVEJKOVSKÝ, J.; VYCHOPĚŇ, M.; KRYM, L.; PEJCHAL, A. *Zákon o advokacii. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 207).

38. Jelikož Úmluva nezaručuje právo na „kasační řízení“, tedy na mimořádný opravný prostředek jako je dovolání, dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) nejsou požadavky práva na spravedlivý proces v tomto typu řízení stejná jako v řízení nalézacím a musí zohledňovat jeho zvláštnosti v daném právním řádu, přičemž toto řízení může být i více formální než nalézací řízení (srov. rozsudek ESLP ze dne 23. 10. 1996 ve věci *Levages Prestations Services proti Francii*, stížnost č. 21920/93, bod 48.; rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 26. 7. 2002 ve věci *Meftah a další proti Francii*, stížnosti č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, bod 41.; rozsudek ESLP ze dne 22. 3. 2007 ve věci *Siałkowska proti Polsku*, stížnost č. 8932/05, bod 104.; či rozsudek ESLP ze dne 22. 3. 2007 ve věci *Staroszczyk proti Polsku*, stížnost č. 59519/00, bod 126.).

39. Právní úprava tohoto typu řízení tak může zahrnovat i požadavek na kvalifikované právní zastoupení (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 27. 6. 2007 ve věci *Tabor proti Polsku*, stížnost č. 12825/02, bod 42.; rozsudek ESLP ze dne 19. 5. 2009 ve věci *Antonicelli proti Polsku*, stížnost č. 2815/05, bod 35.; rozsudek ESLP ze dne 15. 9. 2009 ve věci *Arciński proti Polsku*, stížnost č. 41373/04, bod 35.; rozsudek ESLP ze dne 25. 6. 2013 ve věci *Anghel proti Itálii*, stížnost č. 5968/09, bod 54.; či rozsudek ESLP ze dne 7. 7. 2015 ve věci *Shamoyan proti Arménii*, stížnost č. 18499/08, bod 30. Obecně možnost obligatorního právního zastoupení v určitých typech právních řízení připouští i unijní právo [srov. např. rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 3. 10. 2007 ve věci *E-1/07: trestní řízení proti A* (2008/C 17/09)].

40. Dle judikatury ESLP je však způsob výkonu obhajoby zásadně záležitostí obviněného a jeho obhájce, do níž stát může zasahovat jen zcela výjimečně, např. pokud ustanovený obhájce zjevně při poskytování obhajoby zcela selhává (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci *Kamasinski proti Rakousku*, stížnost č. 9783/82, bod 65.; rozsudek ESLP ze dne 24. 11. 1993 ve věci *Imbrioscia proti Švýcarsku*, stížnost č. 13972/88, bod 41.; rozsudek ESLP ze dne 21. 4. 1998 ve věci *Daud proti Portugalsku*, stížnost č. 22600/93, bod 38.; rozsudek ESLP ze dne 14. 1. 2003 ve věci *Lagerblom proti Švédsku*, stížnost č. 26891/95, bod 56.; rozsudek ESLP ze dne 3. 7. 2012 ve věci *X. proti Finsku*, stížnost č. 34806/04, bod 184.; či rozsudek ESLP ze dne 14. 6. 2016 ve věci *Pugžlys proti Polsku*, stížnost č. 446/10, bod 84.

41. Dle Ústavního soudu právo na obhajobu náleží obviněnému, nikoliv jeho obhájci [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2847/14 ze dne 3. 1. 2017 (N 3/84 SbNU 51)]. Vztah mezi obhájcem a obviněným je jako vztah mezi advokátem a klientem vztahem mezi zástupcem a zastoupeným, tedy podstatou obhajoby v trestním řízení je, že obhájce poskytuje obviněnému kvalifikovanou právní erudici, aby se obviněný sám mohl rozhodnout, jakým způsobem nejlépe své právo na obhajobu uplatní, přičemž pokyny klienta je obhájce zásadně vázán [nikoliv tedy naopak – viz např. nález sp. zn. II. ÚS 644/18 ze dne 17. 8. 2018 (N 139/90 SbNU 267)], nejde-li o pokyny protiprávní či proti stavovským předpisům [srov. přiměřeně usnesení sp. zn. I. ÚS 3245/17 ze dne 10. 4. 2018 (U 3/89 SbNU 797)]. Kvalitu obhajoby zásadně nepřísluší hodnotit orgánům činným v trestním řízení, neboť z výkonu obhajoby je obhájce jako advokát odpovědný toliko obviněnému jako svému klientovi [nález sp. zn. III. ÚS 83/96 ze dne 25. 9. 1996 (N 87/6 SbNU 123; 293/1996 Sb.)]. Již v minulosti rovněž Ústavní soud také rozhodl, že využití substitučního oprávnění dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii je zásadně věcí advokáta, který je mimo jiné oprávněn jejím prostřednictvím řešit např. kolize v nařízených jednáních tak, aby kvůli nim nemuselo docházet k odročování soudních jednání [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 68/97 ze dne 12. 6. 1997 (N 74/8 SbNU 221)].

VII.

Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

42. Po vztažení obecných východisek na konkrétní stěžovatelův případ dospěl Ústavní soud k závěru, že na předmětnou otázku se patří záporná odpověď. Postup dle § 265d odst. 2 věty druhé a třetí trestního řádu v případě, že dovolání podal za ustanoveného obhájce advokát řádně k tomuto úkonu zmocněný a prokázavší se substituční plnou mocí, představuje porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 37 odst. 2 Listiny a čl. 40 odst. 3 Listiny.

43. Jak vyplývá ze shora uvedeného, možnost klást vyšší formálně procedurální požadavky na řízení o dovolání odpovídající jeho charakteru mimořádného opravného prostředku se specifickým rozsahem přezkumu uplatnitelným poté, co byla věc projednána ve dvou stupních trestního soudnictví, *a priori* nestojí v rozporu s ochranou základních lidských práv či svobod. Tzv. advokátní přímus, tedy povinné zastoupení obhájcem v dovolacím řízení a podání dovolání toliko jeho prostřednictvím dle § 265d odst. 2 věta první trestního řádu, nepochybně plní shora uvedený legitimní účel a žádnou pochybnost o svém souladu s ústavním pořádkem, která by opravňovala druhý senát

Ústavního soudu k podání návrhu dle § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, nevyvolává.

44. Ústavní soud však dospěl k závěru, že v nynější věci podmínce podat dovolání toliko prostřednictvím obhájce stěžovatel vyhověl, byť je nepodal jeho ustanovený obhájce, ale substitut.

45. Ustanovení § 26 odst. 1 zákona o advokacii je koncipováno jako zcela obecné, tedy nestanovuje žádné explicitní omezení substitučního oprávnění advokáta vůči jinému advokátu ani je (na rozdíl od § 26 odst. 2 zákona o advokacii ve vztahu k substitučnímu oprávnění advokáta vůči advokátnímu koncipientovi či jinému jeho zaměstnanci) nepředvídá. Ustanovení § 35 odst. 1 trestního řádu zakotvuje tzv. advokátní monopol na obhajobu v trestním řízení, avšak omezuje substituční oprávnění advokáta toliko vůči advokátnímu koncipientovi v některých případech. Substituční oprávnění advokáta vůči jinému advokátovi však obecně pro trestní řízení nijak neupravuje, a tedy ani neomezuje. Konečně ani v textu § 265d odst. 2 trestního řádu specificky pro dovolací řízení se žádné takové explicitní omezení substitučního oprávnění obhájce coby advokáta nenalézá.

46. Takové omezení nelze dovést ani systematickým výkladem. V případě substitučního oprávnění obhájce vůči advokátnímu koncipientovi zákonodárce omezení formuloval jako výslovné, přičemž v celém textu trestního řádu operuje následně s pojmem „obhájce“. Není zde tedy důvodu se domnívat, že by se obsah tohoto pojmu lišil podle systematického zařazení, tedy že by např. obsah pojmu „obhájce“ v § 165 odst. 2 či 3 trestního řádu či v § 202 odst. 4 větě druhé trestního řádu měl být odlišný od obsahu stejného pojmu v § 265d odst. 2 větě první trestního řádu, tedy že by v některých případech obsah tohoto pojmu zahrnoval zvoleného či ustanoveného obhájce i jeho substituta a v jiných jen zvoleného či ustanoveného obhájce. Pro takové odlišování, neučinil-li je zákonodárce výslovně jako v § 35 odst. 1 větě druhé trestního řádu, tak jazykový ani systematický výklad nedávají žádný rozumný důvod. Ústavnímu soudu je přitom z jeho úřední činnosti známo, že substituce obhájce jiným advokátem v přípravném řízení či v řízení před soudem je zcela běžná a ze strany orgánů činných v trestním řízení se neseťká s odmítáním. Ostatně i v nynější věci substitut vykonával obhajobu stěžovatele prakticky po celé soudní stádium trestního řízení až do podání dovolání bez jakékoliv negativní reakce orgánů činných v trestním řízení na tuto skutečnost.

47. Současně Ústavní soud nedospěl k závěru, že by § 265d odst. 2 trestního řádu omezoval substituční oprávnění implicitně s ohledem na svůj účel. Je třeba dát stěžovateli i nejvyššímu státnímu zástupci za pravdu, že pro dosažení účelu povinnosti podat dovolání toliko prostřednictvím obhájce tak, jak byl připomenut výše, je obecně nerozhodné, zda dovolání podá obhájce, s nímž má obviněný napřímo právní vztah advokát – klient, či podá-li je jiný advokát, kterým se v mezích jeho pověření dal takový obhájce zmocnit na základě § 26 odst. 1 zákona o advokacii. Jelikož podmínka § 265d odst. 2 věty první trestního řádu neklade na obhájce, jehož prostřednictvím je dovolání podáváno, žádné zvláštní požadavky, vyhoví jí obecně kterýkoliv advokát, který v daném řízení smí dle § 35 trestního řádu působit jako obhájce. V nynější věci Ústavní soud nezjistil, že by činnosti substituta coby obhájce dle § 265d odst. 2 trestního řádu bránila

kterákoliv překážka uvedená v § 35 trestního řádu, a ostatně nic takového netvrdí ani čtvrtý senát.

48. Argument, že k přání advokátů byl zaveden při ustanovování obhájců v případech nutně obhajoby pořadník dle § 39 odst. 2 a 3 trestního řádu, se s podstatou předmětné otázky míjí. Účel zavedení tohoto pořadníku je zajištění rovných podmínek přístupu advokátů k ustanovení obhájcem *ex officio* a k zajištění jejich rovnoměrného vytížení touto agendou. Tento účel zjevně nijak neinterferuje s účelem povinného zastoupení dle § 265d odst. 2 trestního řádu.

49. Ani námitka, že advokáti ustanovování obhájci *ex officio* by měli vykonávat obhajobu osobně, nemůže z ústavněprávního hlediska obstát. Jak uvedeno v části VII. tohoto nálezu, způsob výkonu obhajoby je zásadně otázkou vztahu klient – advokát, do níž stát zasahovat nesmí s výjimkou případů, kdy je to nutné pro zachování základních práv klienta. Stát smí v zásadě zasáhnout pouze proti zcela nedostatečnému výkonu obhajoby tam, kde obhájce svou činnost nevykonává vůbec (např. z důvodu zdravotního stavu) či jen zcela manifestně laxně. Není však úkolem obecných soudů, aby hodnotily vhodnost taktiky či strategie obhajoby či její odbornou úroveň. Dle shora nastíněné judikatury ESLP se přitom otevírá prostor pro rozlišování, zda jde o zvoleného, nebo ustanoveného obhájce, přičemž zásahy státní moci proti výkonu obhajoby zvoleným obhájcem musí být ještě více restriktivní než v případě obhájce ustanoveného.

50. Otázka (ne)využití substitučního oprávnění pak nepochybně spadá zcela do sféry vztahu mezi klientem a jeho advokátem, která je chráněna čl. 37 odst. 2 Listiny a do níž státní moci nepřísluší jakkoliv zasahovat. Kromě toho, že substituční oprávnění může sloužit jako účinný prostředek efektivní organizace a řízení obhajoby, umožňující zajistit přítomnost kvalifikované osoby i při úkonech trestního řízení, jichž by se z nějakého důvodu (typicky kolize povinností vůči různým klientům) sám obhájce účastnit nemohl, může jít, jak správně připomněl stěžovatel, i o element strategie obhajoby (např. využití vysoce specializované erudice jiného advokáta).

51. Za rozhodné však Ústavní soud považuje, že ustanovení § 26 odst. 1 zákona o advokacii dává advokátovi možnost nechat se zastoupit jiným advokátem „v rámci svého pověření“, v němž je, jak uvedeno výše, v zásadě tato možnost neomezená. Pro nynější věc má navíc kardinální význam, že stěžovatel si obhájce nezvolil, ale byl mu ustanoven soudem. Tento „rámec pověření“ se totiž nutně liší v situaci, kdy advokáta pověřuje klient při uzavírání smlouvy o poskytování právních služeb, a právě v situaci, kdy je advokát „pověřen“ soudem. V prvním případě je jistě otázkou vyjednávání oboustranně akceptovatelné dohody, zda a do jaké míry klient advokátovi umožní využití substitučního oprávnění, přičemž korektivem je zde vždy možnost advokáta smlouvu s klientem neuzavřít, nemožňuje-li mu aktuální pracovní vytížení klientovy požadavky na osobní výkon akceptovat. Ve druhém případě naopak advokát zásadně „pověření“ odmítnout nesmí, avšak na druhé straně toto pověření činí soud, kterému zákon nesvěřuje oprávnění využití substitučního oprávnění omezit, či dokonce vyloučit.

52. Jakkoliv tak Ústavní soud zcela souhlasí s názorem, že advokát by se měl vždy snažit klientovi vyhovět, žádá-li osobní poskytnutí služby, požadavek, aby klient i v případě, že mu byl advokát jako obhájce ustanoven, měl možnost využití substitučního

oprávnění zakázat, by advokáta mohl zavazovat k nemožnému, neboť ustanovení obhájcem zásadně není oprávněn odepřít, a tedy nemůže vzhledem k aktuálnímu vyřízení garantovat, že bude schopen všechny úkony právní služby vykonávat osobně. Jestliže je tedy obhájce ustanoven soudem, obviněný mu jednostranně výkon substitučního oprávnění zakázat nesmí. K požadavku klienta na osobní výkon obhajoby tak musí přihlížet, avšak je oprávněn jej poměřovat s jinými svými profesními povinnostmi, a převáží-li zájem na osobním výkonu těchto jiných povinností, nevyhovět mu.

53. Na každý pád však orgánům činným v trestním řízení přezkum vhodnosti, oprávněnosti či účelnosti využití substitučního oprávnění dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii nepřísluší. V nynější věci přitom ani nevyvstalo žádné podezření, že by substitut zastupoval ustanoveného obhájce proti vůli stěžovatele. Naopak, substitut vykonával obhajobu stěžovatele prakticky po celou dobu soudního stádia trestního řízení a Ústavní soud nezjistil z podání účastníků a vedlejšího účastníka řízení, jakož ani z vyžádaného spisového materiálu nic, co by svědčilo o tom, že by stěžovatel se substitucí nesouhlasil či že by byl s obhajobou poskytovanou mu substitutem nespokojený. Ostatně, i kdyby tomu tak bylo, šlo by toliko o „vnitřní“ záležitost stěžovatele a ustanoveného obhájce, která by mohla hypoteticky vyústit v žádost o zproštění obhajoby dle § 40 trestního řádu či v kárnou odpovědnost ustanoveného obhájce. Orgány činné v trestním řízení by však se substitutem jako s obhájcem musely jednat, dokud by jeho procesní úkony nebyly negovány procesními úkony stěžovatele, jehož vůle jako zastoupeného má samozřejmě přednost před vůlí obhájce jakožto zástupce (např. vzal-li by stěžovatel dovolání zpět).

54. Čtvrtý senát tak Ústavní soud nepřesvědčil, že by pro takový výklad § 265d odst. 2 trestního řádu, podle nějž by se při podání dovolání obhájce nemohl nechat zastoupit jiným advokátem dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii, svědčil nějaký rozumný důvod, *nota bene* tak závažný, že by i přesto, že pro něj absentuje výslovná opora v textu zákona, mohl obstát i v konfrontaci s ústavněprávními požadavky na ochranu práva stěžovatele na soudní ochranu, na právní pomoc v řízení a na obhajobu. Ústavní soud tedy uzavírá, že ústavně konformní výklad ustanovení § 265d odst. 2 věta první trestního řádu vyžaduje, aby dovolání obviněného podané prostřednictvím substituta zvoleného či ustanoveného obhájce dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii bylo považováno za dovolání podané obhájcem.

55. Dovolání stěžovatele podané prostřednictvím substituta tak splňovalo podmínku podání dovolání prostřednictvím obhájce dle § 265d odst. 2 věta první trestního řádu. Tím, že čtvrtý senát nepovažoval dovolání stěžovatele za podané prostřednictvím obhájce, odepřel mu přístup k dovolacímu řízení, a tedy mu i odepřel soudní ochranu. Dopustil se tím porušení jeho ústavně zaručeného práva garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. Jelikož advokátní přímus v dovolacím řízení je formou povinného právního zastoupení, byl stěžovatel nucen při podání dovolání využít svého ústavně zaručeného práva na právní pomoc v řízení dle čl. 37 odst. 2 Listiny. I toto ústavně zaručené základní právo tak bylo porušeno, neboť přesto, že tohoto práva stěžovatel využil, nemělo to požadovaný následek, který s tímto postupem trestní řád spojuje (tedy přezkum dovolání Nejvyšším soudem). Tím bylo současně porušeno i stěžovatelovo ústavně zaručené právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny, protože dovolání v trestním řízení jako opravný prostředek, který trestní řád obviněnému přiznává, představuje nepochybně součást

tohoto ústavně garantovaného práva, jehož úspěšnému využití svým napadeným sdělením Nejvyšší soud zabránil.

VIII. Závěr

56. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 16., 50. až 53. a 55.

57. Vzhledem ke všemu shora uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručená základní práva stěžovatele garantovaná čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 37 odst. 2 Listiny a čl. 40 odst. 3 Listiny byla porušena.

58. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, která ústavně zaručená základní práva stěžovatele byla porušena a jakým zásahem orgánu veřejné moci a dle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal Nejvyššímu soudu v pokračování tohoto zásahu a přikázal mu, aby obnovil stav před tímto zásahem, respektive aby dovolání stěžovatele považoval za podané prostřednictvím obhájce ve smyslu § 265d odst. 2 věta první trestního řádu.

59. Ústavní soud předesílá, že tímto nálezem nikterak nepředjímá způsob ani výsledek rozhodnutí o dovolání stěžovatele. Nejvyšší soud je povinen toliko považovat je za splňující podmínku stanovenou § 265d odst. 2 věta první trestního řádu, Ústavní soud se však tímto nálezem žádným způsobem nevyjádřil k dalším procesním náležitostem a formálním požadavkům tohoto dovolání, natož k jeho obsahu a ani je nepřezkoumával. V těchto směrech tedy Nejvyšší soud tímto nálezem není vázán.

60. Protože, jak vyloženo shora v části III. tohoto nálezu, návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona o soudech a soudcích nelze považovat ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu za účinný procesní prostředek, který stěžovateli zákon k ochraně jeho práv přiznává, v části, v níž ústavní stížnost směřovala proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu, Ústavní soud nemohl stěžovateli vyhovět. Přihlédl však k tomu, že judikatura Ústavního soudu byla v této otázce nejasná, a proto stěžovatelovu ústavní stížnost neodmítl dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ale zamítl ji dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 19. dubna 2022

David Uhlíř
předseda senátu